

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”

**STRATEGII, METODE ȘI MIJLOACE
PENTRU REALIZAREA PERSUASIUNII
ÎN PREDICĂ**

– rezumat –

COORDONATOR:

PR. PROF. DR. VASILE GORDON

DOCTORAND:

ARHID. MIRCEA LAUREAN

Cluj-Napoca
2022

Cuprins

Introducere	4
Motivația alegerii temei	5
Scopuri și obiective generale	6
Stadiul cercetării	7
Metodologia de cercetare	10
Delimitarea cercetării	14
Structura tezei	15
Elemente de noutate și aport personal	16
Capitolul I	17
Strategii pentru alcătuirea și susținerea unei predici de succes	17
1.1. Funcțiunile de bază ale actului predicării	17
1.1.1. Funcția catehetică, învățătoarească sau educativă	17
1.1.2. Funcția sacramentală, liturgică sau sfințitoare	19
1.1.3. Funcția de conducere sau de călăuzire a credincioșilor pe calea mântuirii... ..	20
1.2. Alcătuirea și susținerea predicii	21
1.2.1. Metodologia alcătuirii și redactării predicii	21
1.2.1.1. Pregătirea îndepărtată (generală) și pregătirea apropiată (specială):... ..	21
1.2.1.2. Etapele sau momentele logico-psihologice ale alcătuirii unei predici: ..	24
1.2.2. Clasificarea, planurile și calitățile unei predici (cuvântări bisericesti)	45
1.2.3. Cuvântul scris și cuvântul rostit (susținerea liberă sau exigența oralității în cadrul cuvântărilor bisericesti)	48
1.2.4. Maniere de a pregăti un discurs	57
Capitolul II	61
Persuasiunea în predică	61
2.1. Convingerea și persuasiunea – similitudini și diferențieri	63
2.2. Argumentarea (dimensiunea argumentativă a oratoriei bisericesti)	66
2.2.1. Argumentarea: etimologia termenului și domeniile sale operaționale de bază	66
2.2.2. Introducere în teoria argumentării	69
2.2.3. Clasificarea argumentelor	80
2.2.4. Direcțiile argumentării	84
2.2.4.1. Argumentele cu implicații emoționale:	84

2.2.4.2. Argumentele bazate pe valori:	86
2.2.4.3. Argumentele bazate pe caracter (autoritate):	86
2.2.4.4. Argumentele bazate pe fapte concrete și pe rațiuni:	96
2.2.5. Alcătuirea și redactarea argumentelor	98
2.2.5.1. Argumentele de definire:	100
2.2.5.2. Argumentele de evaluare:	103
2.2.5.3. Argumentele cauzale (de cauzalitate, de determinare):	104
2.2.5.4. Argumentele decizionale:	107
2.2.6. Aplicabilitatea și valorificarea argumentării în predica ortodoxă	108
2.3. Persuasiunea în fața schimbării atitudinilor	113
2.4. Omiletica nu manipulează, ci educă și stimulează conștiințele	124
2.5. Persuadarea cu ajutorul imaginii, imaginației, imaginarului	135
2.6. Improvizația ca factor de persuadare	138
2.7. Rezistența la persuasiune. Posibilități de combatere a fenomenului.....	141
Capitolul III	155
Arta predicării – tradiție și modernitate	155
3.1. Puncte de interferență și modalități de cooperare între funcția argumentativă și cea persuasivă, în predica ortodoxă	155
3.1.1. Raportul dintre demonstrația intelectual-rațională și demersul persuasiv, în cadrul oratoriei bisericești	155
3.1.2. Idealul prediciei creștine: sinergia dintre funcția argumentativă și cea persuasivă a omiliei ortodoxe	159
3.2. Actualizarea și adaptarea metodelor omiletice, în funcție de mentalitatea și trăsăturile omului contemporan	163
3.3. De la principiile tradiționale ale propovăduirii evanghelice, la tehnicile moderne de solicitare și obținere a adevăratei. Limite (Granițe)	169
3.3.1. Percepția generală negativă a societății contemporane vizavi de predica și predicatorul ortodox (mit sau realitate)	169
3.3.2. Pericolul sincretismului omiletic	175
3.3.3. Caracterul hristocentric al artei predicării și conservarea filonului (ethosului) autentic al oratoriei bisericești	179
3.3.4. Importanța citării și interpretării Sfintei Scripturi, ca izvor principal al propovăduirii creștine în general și al prediciei ortodoxe în special	181
3.4. Directoriu general de convertire a normelor înțelepciunii și culturii profane	

la specificul omileticii ortodoxe	186
3.5. Stasis – asimilarea unei tehnici retorice din dreptul greco-roman și valorificarea acesteia în omiletica ortodoxă	196
3.5.1. Ce sunt stazele și cum funcționează acest concept în analiza retorică	196
3.5.2. Evoluția cronologică și variația numerică a treptelor <i>stasis</i>	201
3.5.3. Locul <i>Stasis</i> în cadrul teoriei argumentării	206
3.5.4. Aplicabilitatea și valorificarea teoriei <i>Stasis</i> -urilor în predica ortodoxă	208
3.5.5. Studiu de caz	214
Concluzii	217
Bibliografie	223

STRATEGII, METODE ȘI MIJLOACE PENTRU REALIZAREA PERSUASIUNII ÎN PREDICĂ

Componenta conformării propriei trăiri cu adevărurile pe care le mărturisim, a demonstrării prin faptele noastre că ceea ce propovăduim, pe de o parte este realizabil, iar pe de alta chiar funcționează, reprezintă o exigență nenegociabilă pe care dreptul canonic o pretinde de la sacerdot și predicator deopotrivă. Recunoaștem însă că etalonul sfințeniei vieții scapă întrucâtva controlului obiectiv, astfel încât nici societatea (din exterior), și nici măcar persoana (dinlăuntru) nu poate spune despre sine dacă a împlinit ceva din legea morală și duhovnicească, iar dacă a făcut-o, în ce grad al desăvârșirii s-ar găsi. În același timp, anii peregrinării omului pe acest pământ se scurg într-o dinamică neîncetată, astfel încât nimeni, niciodată, în niciun moment înainte de clipa morții trupului, nu poate afirma că starea sa a câștigat stabilitatea și inexpugnabilitatea deplină în fața păcatului¹.

Ceea ce ne stă la îndemână tuturor, cu posibilitatea mult mai lesnicioasă a verificării, corectării și perfecționării nivelului atins, este dobândirea de cunoștințe teoretice și practice care să ne faciliteze accesul la mintea, inima și voința credincioșilor. Din perspectiva academică, precum și din cea pastoral-catehetică, studiarea *puterii de convingere* și a *eficienței comunicării* omiletice se așterne înaintea absolvenților de teologie și a preoțimii ortodoxe ca o cale nicicând epuizabilă. *A vorbi persuasiv* înseamnă, în cadrul predicii, a sistematiza pe înțelesul audienței dogma, dar și a stimula membrii adunării ecclesiale să transpună învățătura primită în comportament și conduită cotidiană, în mod de viață.

Motivația alegerii temei

Necesitatea cultivării persuasiunii în predică nu reclamă note explicative, deoarece ține de evidența faptului în sine și de esența propovăduirii evanghelice. *Motivația alegerii temei* a fost determinată însă de doi factori. Pe de o parte, în practica amvonului de pe teritoriul țării noastre² se observă anumite tare: unii preoți nu obișnuiesc să transmită audienței un *mesaj* clar, derivat din subiectul cuvântării sau din semnificația sărbătorii, iar această eroare se îngemănează uneori chiar cu lipsa unei preocupări reale pentru *actualizarea, aplicarea și popularizarea* textului sacru, a dogmei sau a momentului istoric celebrat, după caz. Praznicul ca eveniment s-a consumat deja, însă prin rememorarea sa îi evidențiem relaționarea și implicațiile asupra generației de azi. Acesta e motorul care stimulează asimilarea intelectuală și folosul concret al credincioșilor în existența lor cotidiană. Încununarea întregului efort discursiv

¹ „De aceea, cel căruia i se pare că stă neclintit să ia seama să nu cadă” (I Cor. 10, 12).

² Ne referim îndeosebi la regiunea Moldovei, a cărei viață liturgică și cultică o cunoaștem.

se materializează prin transpunerea noetică și comportamentală în mediul social (în viața comunității) a celor înțelese din predică. Pe de altă parte, suntem de părere că sistematizarea și analizarea de principii, metode și mijloace omiletice cu scopul convingerii și al persuadării adunării ecclesiale încă *nu a fost acoperită cu suficiență* în oratoria bisericească de limbă română, în special la nivel academic.

Scopuri și obiective generale

Scopul central pe care l-am urmărit de-a lungul alcătuirii prezentei teze a fost formularea de strategii utile și viabile pentru creșterea nivelului performanței omiletice pe teritoriul țării noastre. Ne interesează în mod deosebit *efectul* pe care o predică îl va avea asupra credincioșilor după ieșirea lor din lăcașul de cult. Concret, e important în ce măsură cuvântarea preotului ajunge la mintea, inima și voința ascultătorilor, pentru că a câștiga adeziunea interlocutorului coincide, în cazul nostru, cu hrănirea celor trei facultăți ale spiritului său. Poziționarea omiliei în interiorul Sfintei Liturghii, la finalul părții la care asistau inclusiv catehumenii și înainte de începerea părții euharistice, nu este fortuită. Disponibilitatea credincioșilor de a primi Cuvântul lui Dumnezeu nu va fi nicicând mai favorabilă.

Obiectivele principale ale cercetării au fost următoarele:

- enumerarea și dovedirea beneficiilor eficientizării discursului omiletic, cu privire la *actualizarea* normelor evanghelice și transmiterea persuasivă a *mesajului* pastoral;
- propunerea unor tehnici și strategii concrete de *comunicare persuasivă*, pentru îmbunătățirea activității omiletice a preoțimii ortodoxe românești;
- evidențierea raportului corect de *argumentativitate* și *afectivitate* în conținutul diverselor genuri omiletice aflate în uz;
- convertirea sau adaptarea descoperirilor certificate în *alte domenii* (științe și discipline ale înțelepciunii și tehnicii omenești) relaționabile cu teza, în sprijinul perfecționării activității omiletice a preotului contemporan (în acord cu principiul vasilian și cu idealul alchimiei);
- împletirea armonioasă în întrebuințarea surselor clasice ale omileticii ortodoxe și a celor din afara câmpului teologiei dreptslăvitoare (lucrări eterodoxe și laice; cercetări, studii și exemple concrete din mediul transdisciplinar contemporan).
- oferirea unei perspective înnoitoare și stimulative asupra mijloacelor și oportunităților fără precedent ce stau la dispoziția predicatorului modern pentru a contrabalansa provocările secularismului contemporan.

Strategiile, metodele și mijloacele pe care le-am formulat vizează cu prioritate *eficientizarea* discursului bisericesc, avansarea acestuia de la nivelul limbii de lemn sau al

emiterii de generalități și platitudini la nivelul unei exprimări lucide, organizate și mai ales *convingătoare*. Predicăm pentru a contribui la formarea de creștini mai buni, pentru a-i aduce pe enoriași mai aproape de Hristos și Biserica Sa. Între tehnicile asupra cărora ne-am axat, reținem:

- pornirea în argumentare de la un *fond comun* de cunoștințe și evoluarea de la simplu la complex;
- *susținerea liberă* a cuvântărilor și valorificarea *oralității*;
- prevalența *narativității* ca normă de expunere a ideilor (storytelling, oferirea de exemple și analogii etc.);
- stimularea imaginației interlocutorilor sau *crearea de imagini* în predică (vizualul favorizează coparticiparea, are rolul de a implica și se impune mai ușor în formarea de convingeri);
- dezvoltarea unui stil de exprimare *dialogic*, prin utilizarea de interogații și prin menținerea unei conexiuni permanente la nivelul privirii cu ascultătorii;
- apropierea unui mod de adresare *pozitiv*, optimist, părintesc și blând (nu autosuficient, exclusivist, certăreț și pururea critic) – vezi „efectul Pygmalion” (pp. 118-121);
- stimularea *descoperirii* (atunci când cultura generală elevată a omiletului se împletește cu știința expunerii, prin fraze și idei simplu alcătuite se transmit adevăruri profunde, ceea ce va determina sesizarea bogăției și înălțimii teologiei ortodoxe de către membrii auditoriului);
- evidențierea, fără excepție, a caracterului *hristocentric* al cuvântărilor bisericești (nu ne predicăm pe noi înșine);
- valorificarea *Sfintei Scripturi* ca izvor omiletic fundamental, grație atributelor de care se bucură cele șaiszeci și șase de cărți ale canonului biblic: inspirația Duhului Sfânt, infailibilitatea dogmatică, actualitatea netrecătoare a conținuturilor etc.

Structura tezei

Teza de doctorat este structurată în trei capitole. Cel dintâi (*Strategii pentru alcătuirea și susținerea unei predici de succes*) prezintă sintetic metodologia pentru întocmirea unei omilii, respectând ordinea firească a binecunoscutelor momente logico-psihologice. Accentul este pus pe vorbirea liberă, întemeiată însă pe studiu personal și pe respectarea unui plan de idei elaborat în prealabil. Totodată, se subliniază condiția conformării faptelor sau a trăirii preotului cu învățătura mărturisită, ca imbold primar pentru credincioși de a urma exemplul viu al păstorului lor duhovnicesc.

Al doilea capitol (*Persuasiunea în predică*) se concentrează pe atingerea obiectivului enunțat încă din titlul lucrării. A propovădui Evanghelia în mod convingător ține de însăși esența pastorației creștine. Se insistă, în sensul acesta, asupra dimensiunii argumentative a oratoriei bisericești. Cunoașterea clasificării și a direcțiilor argumentării asigură substanța conținuturilor omiletice, demonstrând totodată credibilitatea și bunele intenții ale predicatorului. În continuare, este marcată diferența dintre concepte, argumentarea fiind apanajul senzorialului măsurabil sau cuantificabil, iar persuasiunea dovedindu-se mai potrivită realităților metafizice, de necuprins cu mintea și cu puterea omenească, la care se referă și către care invită apofatismul teologic. Adevărurile de credință depășesc cadrul empiric și logica firescului, însă omiletica nu urmărește să manipuleze conștiințele, ci le educă și le stimulează către împlinirea vocației autentic creștine pe care Dumnezeu a impregnat-o în fibra intimă a naturii umane. Regula rostirii predicii într-un cadru liturgic nu are rolul de a respecta o tradiție, ci de a ținti o îmbunătățire religios-morală sau o schimbare de stare în rândul celor prezenți. Astfel, provocarea supremă ce îi stă înaintea oratorului bisericesc constă în dobândirea accesului la sistemul de atitudini și valori al ascultătorilor. Rezistența la persuasiune sau reticența față de schimbare a individului este una dintre componentele fundamentale înnăscute ale mecanismului uman de apărare și conservare în fața argumentării neloiale sau a exploatării psihologice. Confruntându-se cu înclinarea naturală a omului de a se comporta în virtutea automatismelor sau a obișnuinței și de a-și proteja propriile atitudini, convingeri sau credințe, preotul predicator este aruncat într-o luptă inegală. Prin urmare, depășirea rezistenței la persuasiune reprezintă un deziderat ce se atinge numai prin sinergia dintre măiestria oratorică și exemplară a omiletului, pe de o parte, și mijlocirea harică a Duhului Sfânt, pe de alta. Datoria propovăduitorului fiind împlinită, decizia primirii cuvântului și a conformării faptelor revine exclusiv credincioșilor, pe temeiul respectării liberului arbitru (Deut. 30, 15-20).

Capitolul al treilea (*Arta predicării – tradiție și modernitate*) evidențiază raportul echilibrat de forțe ce se stabilește între funcția argumentativă și cea persuasivă a oratoriei bisericești. Sinergia și echilibrul sunt termenii care descriu cel mai fidel idealul ponderii de raționamente și emotivitate în cadrul unei predicii. Tot în acord cu principiul căii de mijloc se stabilește și ponderea optimă între tehnicile moderne de obținere a adeziunii, respectiv normele apostolice și patristice tradiționale după care s-a vestit Cuvântul lui Dumnezeu de-a lungul diferitelor epoci istorice: până la apariția tiparului, până la producerea curentului electric, până la mijloacele digitale de transmitere a informației. Pentru a întâmpina pericolul sincretismului și eclecticismului, conținuturile omiletice se ancorează în hristocentrism și eclesiocentrism, fundamentul Scripturii și al Tradiției rămânând să constituie resursa de bază sau nucleul predicii

ortodoxe până la sfârșitul veacurilor. În partea de final, am plasticizat potențialul nelimitat de colaborare între vechi și nou, propunând valorificarea și aplicabilitatea teoriei juridice antice a stasis-urilor în procesul de alegere și organizare a materialului omiletic pentru o temă dată, de ordonare a argumentelor în sprijinul ideii susținute și de identificare a celor mai practice și eficiente soluții de actualizare sau adaptare a evenimentelor trecute din istoria mântuirii la nevoile omului contemporan.

Pentru a-și păstra coerența, unitatea tematică și caracterul organic, expunerea noastră a parcurs următoarele etape de dezvoltare:

- am readus în atenție valoarea și viabilitatea compunerii unei cuvântări cu respectarea clasicelor momente logico-psihologice;
- am prezentat avantajele rostirii libere a prediciei, după plan, în baza unei serioase pregătiri prealabile;
- am tratat pe larg despre *atitudinea* umană, ca set de convingeri, valori, credințe, automatisme, obiceiuri și prejudecăți la imboldul cărora se declanșează instinctul de autoconservare și protecție a individului, denumit în literatura de profil *rezistență la persuasiune*;
- am ales *persuasiunea* ca laitmotiv sau punct de referință la care să se raporteze însuși scopul urcării preotului în amvon, nu în detrimentul, ci în locul *convingerii* și al *argumentării*, datorită specificului transcendent al propovăduirii creștine și implicațiilor metafizice ale genurilor și structurilor omiletice;
- am scos în evidență permanent caracterul *hristocentric* și *fondul biblic* al artei predicării în ortodoxie;
- am încurajat incursiunea în *discipline conexe* atunci când descoperirile acestora, dovedindu-se eficiente în aria lor de influență, nu ar afecta ethosul evanghelic și autenticitatea propovăduirii;
- în final, am sugerat un model de asimilare a teoriei *stasis*-urilor, procedură de investigație juridică pierdută în negura Antichității, demonstrând rolul ei de structurare a materialului în etapa *Inventio*, aplicabilitatea ei social-pastorală, precum și naturalitatea acestei tehnici retorice de a descoperi și organiza evolutiv ideile.

Rezultate obținute în urma cercetării

În debutul lucrării de doctorat propuneam ipoteza cristalizării unor *strategii, metode și mijloace de realizare a persuasiunii optime în predică*. În sensul acesta, apreciem că de-a lungul expunerii am evidențiat în mod temeinic:

- obligativitatea *pregătirii prealabile* a unei cuvântări bisericești și a *susținerii ei libere*, după un *plan de idei* bine conturat;
- însemnătatea extragerii și transmiterii unui *mesaj* clar și stimulatив către ascultători în încheierea fiecărei omilii;
- importanța *actualizării și adaptării* la nivelul de înțelegere și la nevoile reale ale creștinului contemporan a tuturor adevărilor de credință ce reies din cadrul tematic, precum și a simbolurilor și semnificațiilor caracteristice fiecărei sărbători religioase sau text sacru, în funcție de genul omiletic ales;
- încurajarea predicatorului de a investiga critic și a prelua selectiv anumite descoperiri certificate în *alte domenii sau științe*, în măsura în care acestea corespund normelor propovăduirii evanghelice, în sprijinul evoluției pozitive și al perfecționării activității omiletice a preotului contemporan (în acord cu principiul vasilian și cu idealul alchimiei);
- conformarea propriei vieți cu învățătura mărturisită, ca *exemplu personal* sau predică a faptelor.

În acord cu principiul dreptei socoteli sau al căii împărătești, fiecare cleric devotat misiunii sale omiletice și catehetice va căuta echilibrul în toate, adaptându-și cuvântările în vederea „articulării celor două componente: *rigoare rațională și eficacitate emoțională*”³. Adică, raportul fuzionării dintre logică și retorică va fi configurat astfel încât discursul argumentativ să devină „emergența unei «noi alianțe»: argumentativitate («art du bien dire») + figurativitate («art du beau parler»)»⁴.

Elemente de noutate și aport personal

Cât privește aportul tezei de față la îmbogățirea tezaurului de teorie omiletică al ortodoxiei, dorim să mulțumim în mod deosebit profesorului coordonator pentru oportunitatea de a ne concentra atenția asupra unei teme de actualitate și de a realiza o incursiune de pionierat în materiale bibliografice din cadrul unor *științe și discipline conexe*, pentru o abordare academică a paradigmei predicării. Ca elemente de contribuție proprie, menționăm:

- utilizarea și concentrarea unui amplu volum de *literatură de limbă străină* (teologică și profană), în sprijinul înlesnirii accesului elevilor, studenților și predicatorilor români;

³ Daniela Roventă-Frumușani, *Argumentarea. Modele și strategii*, p. 35.

⁴ *Ibidem*.

- acoperirea unui *palier încă neexplorat suficient* în literatura omiletică românească;
- valorificarea substanțială a unei zestre teoretice și practice de mare utilitate, *din afara câmpului omileticii ortodoxe și al teologiei în general*
- promovarea și explicarea unor *concepte* mai puțin uzuale pentru studiul omileticii ortodoxe: *persuasiune și argumentare*;
- accentuarea exigenței de *a vorbi cu adevărat convingător* din amvon și oferirea de soluții pentru îndeplinirea acestui deziderat, spre a se putea urmări programatic evoluția și măsura în care enoriașii asimilează *rațional și emoțional* învățătura primită, scopul final fiind *reflectarea credinței la nivelul comportamental-acțional*;
- reînvierea *teoriei stasis-urilor*, tehnică originară juridică a Antichității de investigare și soluționare a unei spețe sau problematice anume, după un algoritm interogativ precis; adaptarea și aplicarea acesteia în cadrul omileticii.